

КОГНИТИВЕН АНАЛИЗ НА ПОСЕЩЕНИЯТА НА ЧУЖДЕСТРАННИ ГРАЖДАНИ В БЪЛГАРИЯ И НА ПЪТУВАНИЯТА НА БЪЛГАРСКИ ГРАЖДАНИ В ЧУЖБИНА ЗА РАЗВИТИЕТО НА ОБРАЗОВАТЕЛНИЯ ТУРИЗЪМ

Румен Драганов

Университет по библиотекознание и информационни технологии

Резюме: Докладът разглежда приложената практика за използване на когнитивен анализ на данните за посещения на чуждестранни граждани в Република България и пътуванията на български граждани в чужбина и за използване на данните на Националния статистически институт. Методологията на изследването използва методите на когнитивния анализ в туризма при прилагането и развитието на образователния туризъм. Изследва се броят на чуждестранните пристигания и пътуванията на български граждани в чужбина през 2024 г., за да се даде отговор на въпроса по какъв начин се прилагат в практиката дефинициите на ООН ТУРИЗЪМ и ЕВРОСТАТ. Изследването разглежда използването на образователния туризъм като форма на изследване на посещенията на чужденци в България и на пътуванията на български граждани в чужбина, като начин на изучаване на информационната среда в туризма и използване на когнитивния анализ за оценка на ситуацията на място, по време на образователното пътуване. Прави се изводът, че наличието на съществена разлика в дефинициите на понятията за турист, дневен турист (екскурзиант) и посетител изкривява прогнозите и стратегиите. Изследването показва, че особено голяма е липсата на информация в общините и в национален мащаб като цяло за броя на пренощуващите лица – български граждани, на тяхната територия. Получените данни са предназначена за работа в групи от студенти при решаване на казуси със задачи по прилагане и развитие на образователен туризъм

Ключови думи: когнитивен анализ; образователен туризъм; пристигания

ВЪВЕДЕНИЕ

Туристическият бранш, свързан с дейностите хотелиерство, ресторантьорство, туроператорски и туристическа агентска дейност, екскурзоводство и дейност на планинските водачи и ски учители, през цялата 2024 г. показва висок професионализъм и отговорност. С активното си участие както в подготовката и договорните процеси, започнали още през 2022 и 2023 г., така и в изпълнението на задълженията по вътрешни и международни договори туристическият сектор се справи на много високо ниво с организацията и провеждането на туристическата 2024 г. За нуждите на прилагането и развитието на образователния туризъм, при изследването на информационната среда в туризма, трябва да отбележим, че годината беше характеризирана в много моменти като много трудна (Miloshev 2024). Когнитивният анализ на туризма, за нуждите на прилагането и развитието на образователния туризъм, изследва основните

параметри, свързани с броя на туристите в този период, и следи очакваните резултати ежемесечно. Обучението може да бъде училищно, редовна и задочна форма в университет и следдипломно (Branekova 2013). Анализът на данните в частност е важен за изследване на културното наследство в подкрепа на формалното образование.

МЕТОДОЛОГИЯ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Методологията на Института за анализи и прогнози на информационната среда в туризма към Университета по библиотекознание и информационни технологии, за нуждите на прилагането и развитието на образователния туризъм, помага за прилагане на съвременни дигитални методи на анализ, включително изкуствен интелект (Karamanev 2025). За разширяване на пазарното влияние на туристическите дестинации чрез образователен туризъм се изследва информационната среда в туризма на базата на публикации в средствата за масова информация и комуникация, социалните мрежи, данни на НСИ (NSI 2025) и ЕСТИ, като тези данни се обработват под формата на казуси, които студентите разработват по време на своите семинарни упражнения (Voleva 2022). Променящата се образователна среда е свързана с новите държавни образователни стандарти (ДОС), учебните планове, учебните програми и учебниците (Dermendzhieva 2024).

Изискването да се използват методите на когнитивния анализ в туризма, при прилагането и развитието на образователния туризъм, е свързано с невъзможността да се направи точна преценка на данните, свързани с пристиганията на чуждестранни граждани или заминаванията на български граждани в чужбина, за определяне на броя на туристите, дневните посетители (екскурзиантите) и посетителите в туристическите дестинации, поради неотговарящи на дефинициите в речника на Световната организация по туризъм към ООН (UN TOURISM) и речника на ЕВРОСТАТ на турист, екскурзиант и посетител, данни в Закона за туризма (2013).

РЕЗУЛТАТИ

При прилагането и развитието на образователния туризъм с използване на когнитивния анализ на информационната среда в туризма се следат всички налични данни. На равнище учебен предмет се разкриват конкретните цели на обучението по география и икономика (Dermendzhieva 2025). От тях е видно, че почти 13,250 млн. чуждестранни туристи са посетили Република България от началото на 2024 г. до 31.12.2024 г., което е с 4,7% повече от 2023 г. и ръст от 5,3% спрямо най-силната до момента 2019 г. (12,552 млн.). Най-многобройни са били туристите от съседните държави – Румъния, Турция и Гърция.

*Таблица 1. Посещения на чужди граждани в България
през сезон „Лято 2019/2023/2024“*

Месец/Година	2019	2023	2024	19/24%	23/24%
Януари	554,3	711,8	741,3	25,2	4,1
Февруари	483,0	604,7	698,9	30,9	15,6
Март	555,6	705,6	756,5	26,5	7,2
Април	731,5	784,4	793,3	7,8	1,1
Май	946,7	930,5	992,4	4,6	6,6
Юни	1537,0	1392,1	1472,9	-4,2	5,8
Юли	2083,1	1836,0	1898,4	-8,9	3,4
Август	2325,2	2077,6	2135,7	-8,1	2,8
Септември	1286,4	1206,0	1261,7	-1,9	4,6
Октомври	766,4	898,9	953,1	19,6	5,7
Ноември	609,7	694,4	711,9	14,3	2,5
Декември	673,4	785,4	833,3	19,2	5,7
ОБЩО: I – XII	12 552,1	12 627,5	13 249,4	5,3	4,7
ОБЩО: I – IX	10 502,8	10 248,7	10 751,1	2,3	4,7
ОБЩО: V – IX	8178,4	7442,2	7761,1	-5,1	4,1

Данни: НСИ/ИАПИСТ

Изследването показва, че от началото на 2024 г. до края на месец септември броят на чужденците, посетили страната, е 10 751,1 хил. души, или отбелязваме ръст от 4,7% в сравнение на периода януари – юли на най-силната предпандемична 2019 г., в която броят на чуждите граждани, влезли в България за същия период, е 10 502,8 хил. души. За периода май – септември обаче се наблюдава спад спрямо 2019 г. от -5,1%. Това се дължи на факта, че има значително намаление на туристите от Германия и Великобритания вследствие на недостатъчен летателен капацитет на чартиращите и нискотарифни авиокомпании (таблица 1).

Таблица 2. Пътуванията на български граждани в чужбина през първите седем месеца на 2019, 2023 и 2024 г.

Месец/Година	2019	2023	2024	19/24%	23/24%
Януари	402,3	504,0	537,5	25,1	6,2
Февруари	396,6	450,6	499,0	20,5	9,7
Март	478,3	570,1	679,1	29,6	16,0
Април	620,8	675,0	707,9	12,3	16,0
Май	762,1	772,5	808,3	5,7	4,4
Юни	717,1	790,3	854,6	16,1	7,5
Юли	779,5	820,5	861,8	9,5	4,8
Август	755,4	834,3	903,4	16,4	8,3
Септември	653,6	816,5	858,6	23,9	5,2
Октомври	473,3	694,0	720,9	34,3	3,9
Ноември	438,3	574,0	638,6	31,4	4,9
Декември	529,3	649,1	727,2	27,2	10,7
ОБЩО: I – XII	7046,6	7646,9	8796,9	19,9	13,1

Данни: НСИ и ИАПИСТ (хил.)

Изследването показва, че ръстът на пътуванията на български граждани в чужбина през 2024 г. спрямо 2019 г. е 7%, като в абсолютни стойности представлява общо 365,3 хил. души пътували в повече, спрямо най-силната предпандемична година (таблица 2).

ИЗВОДИ/ДИСКУСИЯ

С използването на когнитивния анализ на туризма за развитието на образователния туризъм се прави изводът, че посочените по-горе резултати са в следствие както на по-доброто икономическо състояние на населението, така и на общата промяна след пандемията от COVID-19, когато наблюдаваме засилени пътувания в целия свят. Трябва да се отбележи и навлизането на множество нови дигитални продукти, които силно повлияха на динамиката на резервации и анулации на индивидуални туристически пътувания.

Изследването показва, че Черноморието разчита на определени пазари на туроператори (ТО) и организатори на пакетните туристически пътувания и свързаните пътнически услуги от основните европейски туристически пазари, които използват чартърни полети. Трябва да отбележим, че делът на този вид пътувания в последните години рязко намалява, като се измества от индивидуалните туристически пътувания чрез онлайн туроператори (ОТА), при които туристите сами търсят и намират места за настаняване, хранене и развлечения и сами извършват дейности, свързани с резервация и анулация на своите заявки, както и промени, свързани с пътуването (Chavdarova-Kostova 2017). Може да се каже, че делът на класическите ТО, извършващи дейност през предпандемичната 2019 г. на основните емитационни пазари, е спаднал от 60% на 20% с тенденция да достигне 2% през 2030 г. Тоест очаква се оттеглянето от пазарите

на големи туроператорски компании. Инерцията в много от местата за настаняване по Черноморието и планинските курорти е голяма и това може да повлияе негативно на следващите периоди – „Зима 2024/25“ и „Лято 2025“.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

С използването на когнитивния анализ на туризма за развитието на образователния туризъм се прави изводът, че наличието на съществена разлика в дефинициите на понятията за турист, дневен турист (екскурзиант) и посетител изкривява прогнозите и стратегиите, които, когато не почиват на единни дефиниции и точни данни, не могат въобще да се нарекат стратегии. Изследването показва, че особено голяма е липсата на информация в общините и в национален мащаб като цяло за броя на пренощуващите лица – български граждани, на тяхната територия. Очевидно, особено на големи празници с национално и местно знаение, празници, свързани с религиозните календари на общностите, и родови събирания, събори и фестивали, се събират голям брой хора в населените места или около тях. Обществото е свидетел на тези събирания, но в туристическата статистика на населеното място и в национален мащаб няма данни за броя на българските граждани, които участват в тези срещи, манифестации, митинги и др., и няма данни на НСИ за тези числа. Катастрофално е положението по отношение на екскурзиантите, или дневните туристи (посетители), които въобще не подлежат на преброяване или каквото и да е отчитане, като данни на информационната среда. Единствено УниБИТ разполага с методология за отбелязване на броя на дневните посетители – чуждестранни и български граждани, за определена туристическа дестинация и страната като цяло. Практически, единствено когнитивният анализ, който почива на естествения интелект, може да даде информация за тези отсъстващи обеми в основните параметри на туризма в Република България.

Благодарности: Настоящата публикация е свързана с изследователски проект на тема „Изследване на възможностите за прилагане и развитие на образователен туризъм в България: Културното наследство в подкрепа на формалното образование“, спечелен през 2023 г. в Конкурс за финансова подкрепа на проекти за фундаментални изследвания, организиран от Фонд „Научни изследвания“ към Министерството на образованието и науката на Република България, Договор № КП-06-Н75/17 от 15.12.2023 г., с ръководител гл.ас. д-р Соня Спасова.

ЛИТЕРАТУРА

БРЪНЕКОВА, Д., 2013. Следдипломно обучение на учители в дигитална образователна среда. *Педагогически форум*, година първа (2013), брой първи. [viewed 30 March 2025]. Available from: <https://www.dipkusz-forum.net/article/9/sleddiplomno-obuchenie-na-uchiteli-v-digitalna-obrazovatelna-sreda>

ВОЛЕВА, И., 2022. Разширяване пазарното влияние на туристическите дестинации чрез образователен туризъм. [viewed 30 March 2025]. Available

from: https://www.researchgate.net/publication/358265594_RAZSIRAVANE_PAZARNOTO_VLIANIE_NA_TURISTICESKITE_DESTINACII_CREZ_OBRAZOVATELEN_TURIZM2022

ДЕРМЕНДЖИЕВА, С., 2025. Тематично-съдържателни и образователни конструкции при проектно базирано обучение по география. *География и образование*. Велико Търново: ИТИ, 2025, с. 21 – 58. ISBN 978-619-7602-78-4

ДЕРМЕНДЖИЕВА, С., 2024. Дигиталните компетентности в обучението по география и икономика в контекста на образователни политики. *Дигитални образователни технологии*. Том 1, бр. 1. Велико Търново: Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“, 2024, с. 58 – 69. ISSN (Online). doi: <https://doi.org/10.54664/AEHL3931>

ДИНЧИЙСКА, С., 2013. За възпитанието „утре“ е вече късно. *Педагогически форум*, година първа (2013), брой първи. [viewed 30 March 2025]. Available from: <https://www.dipkusz-forum.net/article/5/za-vzpitaniето-utre-e-veche-ksno>
ЗАКОН за туризма. 2013. Обн. – ДВ, бр. 30 от 26.03.2013 г., в сила от 26.03.2013 г.; изм. и допълнен. [viewed 30 March 2025]. Available from: https://www.tourism.government.bg/sites/tourism.government.bg/files/documents/2024-12/zakon_za_turizma.pdf

КАРАМАНЕВ, Г., 2025. Какво ще правим когато 1/3 от работните места изчезнат? *Дигитални истории*. [viewed 30 March 2025]. Available from: <https://karamanev.me/tag/izkustven-intelekt>

МИЛОШЕВ, Е., 2024. Министър Милошев с отчет за летния сезон: Приходите са повече, но и проблемите са повече. [viewed 30 March 2025]. Available from: <https://novini.bg/article/2025031100140271857>

НСИ, 2025. Пътувания на български граждани в чужбина и посещения на чужди граждани в България през декември 2024 година. [viewed 30 March 2025]. Available from: <https://www.nsi.bg/bg/content/1847/%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B8%D0%B7%D1%8A%D0%BC>

ЧАВАДРОВА-КОСТОВА, С., 2017. *Възпитанието в структурата на семейните отношения*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“. ISBN 9789540742960

REFERENCES

BRANEKOVA, D., 2013. Sleddiplomno obuchenie na uchiteli v digitalna obrazovatelna sreda. *Pedagogicheski forum*, godina parva (2013), broy parvi. [viewed 30 March 2025]. Available from: <https://www.dipkusz-forum.net/article/9/sleddiplomno-obuchenie-na-uchiteli-v-digitalna-obrazovatelna-sreda>

VOLEVA, I., 2022. *Razshiryavane pazarnoto vliyanie na turisticheskite destinatsii chrez obrazovatelyn turizam*. [viewed 30 March 2025]. Available from: https://www.researchgate.net/publication/358265594_RAZSIRAVANE_PAZARNOTO_VLIANIE_NA_TURISTICESKITE_DESTINACII_CREZ_OBRAZOVATELEN_TURIZM2022

DERMENDZHIEVA, S., 2025. Tematichno sadarzhatelni i obrazovatelni

konstrukti pri proektno bazirano obuchenie po geografia. *Geografia i obrazovanie*. Veliko Tarnovo: ITI, 2025, s. 21 – 58. ISBN 978-619-7602-78-4

DERMENDZHIEVA, S., 2024. Digitalnite kompetentnosti v obuchenieto po geografia i ikonomika v konteksta na obrazovatelni politiki. *Digitalni obrazovatelni tehnologii*. Tom 1, br. 1. Veliko Tarnovo: Universitetsko izdatelstvo „Sv. sv. Kiril i Metodiy“, 2024, s. 58 – 69. ISSN (Online). doi: <https://doing.org/10.54664/AEHL3931>

DINCHIYSKA, S., 2013. Za vazpitanieto „utre“ e veche kasno. *Pedagogicheski forum*, godina parva (2013), broj parvi. [viewed 30 March 2025]. Available from: <https://www.dipkusz-forum.net/article/5/za-vazpitanieto-utre-e-veche-ksno>

ZAKON za turizma. 2013. Obn. – DV, br. 30 ot 26.03.2013 g., v sila ot 26.03.2013 g.; izm. i dopalnen. [viewed 30 March 2025]. Available from: https://www.tourism.government.bg/sites/tourism.government.bg/files/documents/2024-12/zakon_za_turizma.pdf

KARAMANEV, G., 2025. Kakvo shte pravim kogato 1/3 ot rabotnite mesta izchesnat? *Digitalni istorii*. [viewed 30 March 2025]. Available from: <https://karamanев.me/tag/izkustven-intelekt>

MILOSHEV, E., 2024. Ministar Miloshev s otchet za letnia sezon: Prihodite sa poveche, no i problemite sa poveche. [viewed 30 March 2025]. Available from: <https://novini.bg/article/2025031100140271857>

NSI, 2025. Patuvania na balgarski grazhdani v chuzhbina i poseshtenia na chuzhdi grazhdani v Bulgaria prez dekemvri 2024 godina. [viewed 30 March 2025]. Available from: <https://www.nsi.bg/bg/content/1847/%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B8%D0%B7%D1%8A%D0%BC>

CHAVDAROVA-KOSTOVA, S., 2017. *Vazpitanieto v strukturata na semeynite otnoshenia*. Sofia: Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski“. ISBN 9789540742960

COGNITIVE ANALYSIS OF VISITS OF FOREIGN CITIZENS TO BULGARIA AND TRAVELS OF BULGARIAN CITIZENS ABROAD FOR THE DEVELOPMENT OF EDUCATIONAL TOURISM

Abstract: *The paper examines the applied practice of using cognitive analysis of data on visits of foreign citizens to the Republic of Bulgaria and trips of Bulgarian citizens abroad, using data from the National Statistical Institute. The methodology of the study uses cognitive analysis in tourism to implement and develop educational tourism. The number of foreign arrivals and trips of Bulgarian citizens abroad in 2024 is studied to answer how the UN TOURISM and EUROSTAT definitions are applied in practice. The study examines educational tourism as a form of research on visits of foreigners to Bulgaria and trips of Bulgarian citizens abroad. It is a way of studying the information environment in tourism and using cognitive analysis to assess the situation on site during the educational trip. It is concluded that the presence of a significant difference in the definitions of the concepts of tourist, day tourist (excursionist) and visitor distorts forecasts and strategies. The study shows a considerable lack of information about the number of overnight stays of Bulgarian citizens in their territory in municipalities and on a national scale. The data obtained are intended for work in groups of students when solving case studies with tasks on the implementation and development of educational tourism*

Keywords: *cognitive analysis; educational tourism; arrivals*

Assoc. Prof. Eng. Rumen Draganov, PhD

University of Library Studies and Information Technologies
Sofia, Bulgaria

E-mail: r.draganov@unibit.bg